HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

אף ברכו ומ"מ נברך עדיף דאמר רב אדא בר אהבה אמרי בי רב תנינא ו' נחלקין עד י' אי אמרת בשלמא נברך עדיף מש"ה נחלקין אלא א"א ברכו עדיף אמאי נחלקין אלא לאו ש"מ נברך עדיף ש"מ תניא נמי הכי [א]בין שאמר ברכו בין שאמר נברך אין תופסין אותו על כך [ב]והנקדנין תופסין אותו על כך [ג]ומברכותיו של אדם ניכר אם ת"ח הוא אם לאו כיצד רבי אומר ובטובו הרי זה ת"ח [א]ומטובו ה"ז בור א"ל אביי לרב דימי והכתיב [1]ומברכתך יברך (את) בית עבדך לעולם בשאלה שאני בשאלה נמי הכתיב [2]הרחב פיך ואמלאהו ההוא בד"ת כתיב תניא רבי אומר בטובו חיינו הרי זה ת"ח [ב]חיים הרי זה בור [ד]נהרבלאי מתני איפכא ולית הלכתא כנהרבלאי אמר רבי יוחנן נברך שאכלנו משלו הרי זה ת"ח [ג]למי שאכלנו משלו הרי זה בור אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי והא אמרינן [ה]למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הנסים האלו א"ל התם מוכחא מילתא מאן עביד ניסי קודשא ב"ה א"ר יוחנן (א) ברוך שאכלנו משלו הרי זה ת"ח [ד]על המזון שאכלנו הרי זה בור [ו]א"ר הונא בריה דרב יהושע לא אמרן אלא בג' דליכא שם שמים אבל בעשרה דאיכא שם שמים מוכחא מילתא כדתנן כענין שהוא מברך כך עונין אחריו ברוך ה' אלהי ישראל אלהי הצבאות יושב הכרובים על המזון שאכלנו: אחד עשרה ואחד עשרה רבוא: הא גופא קשיא אמרת אחד עשרה ואחד עשרה רבוא אלמא כי הדדי נינהו והדר קתני במאה אומר באלף אומר ברבוא אומר אמר רב יוסף לא קשיא הא ר' יוסי הגלילי הא ר"ע דתנן ר' יוסי הגלילי אומר לפי רוב הקהל הם מברכין שנאמר [3]במקהלות ברכו אלהים: אר"ע מה מצינו בבית הכנסת וכו': ור"ע האי קרא דרבי יוסי הגלילי מאי עביד ליה מיבעי ליה לכדתניא [ז]היה ר' מאיר אומר מנין שאפי' עוברין שבמעי אמן אמרו שירה על הים שנאמר במקהלות ברכו אלהים ה' ממקור ישראל ואידך ממקור נפקא אמר רבא [ה]הלכה כר"ע רבינא ורב חמא בר בוזי אקלעו לבי ריש גלותא קם רב חמא וקא מהדר אבי מאה א"ל רבינא לא צריכת הכי אמר רבא הלכה כר"ע אמר רבא [ו]כי אכלינן רפתא בי ריש גלותא מברכינן ג' ג' וליברכו י' י' שמע ריש גלותא ואיקפד וניפקו בברכתא דריש גלותא אידי דאוושו כ"ע לא שמעי אמר רבה תוספאה [ז]הני ג' דכרכי רפתא בהדי הדדי וקדים חד מינייהו ובריך לדעתיה אינון נפקין בזמון דידיה איהו לא נפיק בזמון דידהו [ח]לפי שאין זמון למפרע: ר' ישמעאל אומר: רפרם בר פפא איקלע לבי כנישתא דאבי גיבר קם קרא בספרא ואמר ברכו את ה' ואשתיק ולא אמר המבורך אוושו כ"ע ברכו את ה' המבורך אמר רבא פתיא [ט]אוכמא בהדי פלוגתא למה לך ועוד [ח]הא נהוג עלמא כרבי ישמעאל: **מתני'** [י][ט]ג' שאכלו כאחת אינן רשאין ליחלק וכן ד' וכן חמשה ו' נחלקין עד עשרה ועשרה אין נחלקין עד כ' [י]שתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו הרי אלו מצטרפין לזמון ואם לאו אלו מזמנין לעצמן ואלו מזמנין לעצמן אין מברכין על היין עד שיתן לתוכו מים דברי ר' אליעזר וחכ"א מברכין: **גמ'** מאי קמ"ל תנינא חדא זימנא [י]ג' שאכלו כאחת חייבין לזמן הא קמ"ל כי הא דאמר רבי אבא אמר שמואל [כ]ג' שישבו לאכול כאחת ועדיין לא אכלו אינן רשאין ליחלק (ב) ל"א אמר רבי אבא [א] אמר שמואל הכי קתני [ל]ג' שישבו לאכול כאחת אע"פ שכל אחד ואחד אוכל מככרו אינן רשאין ליחלק אי נמי כי הא דרב הונא דאמר רב הונא [מ]ג' שבאו מג' חבורות אינן רשאין ליחלק אמר רב חסדא והוא שבאו מג' חבורות של ג' בני אדם [נ]אמר רבא

ולא

אף ברכו. שפיר דמי ומיהו טוב לו להיות בכלל המברכים: **תניא.** סייעתא לשמואל: **ששה נחלקין.** אם רצו ליחלק לשתי חבורות ולזמן אלו לעצמן ואלו לעצמן רשאין הן שהרי יש זימון כאן וכאן: **עד עשרה.** כלומר וכן ז' וכן ח' לשתי חבורות וכן ט' לשתי חבורות או לשלשה עד עשרה אבל אם היו עשרה חלה עליהן הזכרת השם ואם יחלקו לא יהיה שם הזכרה אין נחלקין עד שיהיו שם עשרים: ה"ג **ואי אמרת ברכו עדיף אמאי ששה נחלקין.** אם ירצו הא מעיקרא יכולין לומר ברכו והשתא תו לא אמרי: **אלא לאו ש"מ.** אף ברכו קאמר מתני' וכיון דמתני' אף ברכו קאמר מסתברא היא שטוב לו לאדם להיות מן המברכים וסייעתא דשמואל. וגירסא הכי איתא **ששה** (ג) **עד עשרה ואי אמרת ברכו דוקא אמאי ששה נחלקין אלא לאו ש"מ אף ברכו ש"מ: תנ"ה.** דמתני' אף ברכו קאמר: **והנקדנין.** דווקנין תופסין אותו על שהוציא עצמו מן הכלל: **ומטובו הרי זה בור.** שממעט בתגמוליו של מקום דמשמע דבר מועט כדי חיים: **בשאלה שאני.** שהשואל שואל כעני על פתח שאינו מריס ראש לשאול שאלה גדולה: **הרחב פיך.** לשאול כל תאותך: **חיים ה"ז בור.** דהוציא עצמו מן הכלל: **מתני איפכא.** חיים עדיף שכולל את כל בני עולם: **נברך שאכלנו משלו.** משמע שהוא יחידי שהכל אוכלים משלו: **למי שאכלנו משלו.** משמע מרובים הן זה זן את זה וזה זן את זה ולפי דבריו מברך את בעל הבית: **התם מוכחא מילתא.** דבמעשה נסים ליכא למימר מרובין: **כדתנן על המזון שאכלנו.** ולא קתני (ד) משלו: **ואידך.** עוברים ממקור נפקא ואנן ממקהלות דרשינן: **הלכה כר"ע.** בבהמ"ז דאחד עשרה ואחד עשרה רבוא: **מברכינן תלתא תלתא.** ריש גלותא מאריך בסעודתו ואנן כל ג' וג' שגמרו סעודתן מזמנין בקול נמוך ויושבין אחר הברכה עד שגמר ריש גלותא ויזמנו הוא והיושבין אצלו בקול רם. ולקמן פריך וניפקו בברכה דריש גלותא: **שמע ריש גלותא.** אם היו מזמנין י' י' היה צריך המברך להגביה קולו וישמע ריש גלותא ויחרה לו שאנו עושין חבורה לעצמנו בפרהסיא. אע"ג דמפקי נפשייהו מידי זמון של הזכרת השם וכי הדר מזמן ריש גלותא בהזכרת השם לאו אינהו נפקי ביה כדאמר רבה תוספאה דאין זמון למפרע אפ"ה ניחא להו בהכי משום דאוושי כולי עלמא שהיו שם מסובין רבים ואין קול המברך נשמע: **ובריך לדעתיה.** לעצמו בלא זימון: **למפרע.** משבירך וידי זמון לא יצא: **פתיא.** כלי חרס כדאמר (ע"ז ד' לג:) הני פתיותא דבי מכסי: **בהדי פלוגתא למה לך.** טוב לך לאחוז דברי רבי ישמעאל שאף ר"ע מודה דכי אמר המבורך טפי עדיף אלא שאין צריך: **מתני' אינן רשאין ליחלק.** דאיתחייבו להו בזמון: **וכן ד'.** אין הג' מזמנין והיחיד יחלק מהם דאיהו נמי איקבע בחובת זמון: **ששה נחלקים.** כדי זמון לכאן וכדי זמון לכאן: **עד עשרה.** אבל עשרה אין נחלקים דאיתחייבו להו בזמון הזכרת השם עד שיהו עשרים ואז יחלקו אם ירצו לשתי חבורות: **גמ' ג' שבאו משלש חבורות.** וכדמסיים רב חסדא שבאו מג' חבורות של ג' בני אדם בכל חבורה ונתחייבו אלו בזמון ועמד אחד מכל חבורה ונצטרפו שלשה לחבורה אחת חייבין לזמן ואינן רשאין ליחלק שכבר הוקבעו ואפי' לא אכלו אלו השלשה משנצטרפו יחד שכבר גמרו סעודתן עם הראשונים:

ולא

אלא ש"מ נברך עדיף. לאו דוקא עדיף אלא כי הדדי נינהו ועדיף היינו חשוב (י) כמו הקישא עדיף וג"ש עדיף פ' איזהו מקומן (ד' מח.) ר"ל דהיקש חשוב ואין לבטלו מפני הג"ש וה"נ קאמר נברך חשוב כמו ברכו ולפיכך לא יוציא עצמו מן הכלל והקונטרס מוחק עדיף ומיהו אתי שפיר עדיף כדפי': **על** המזון הרי זה בור. דמשמע למברך לבעל הבית המאכילו דאי לרחמנא למה הוא מזכיר מזון בלא מזון יש הרבה לברכו: **אמר** רבא הלכה כר"ע. פירש ר"ח דהכי קיי"ל והלכך בין בעשרה בין במאה בין ברבוא אומר נברך אלהינו על המזון שאכלנו אבל בג' לא יזכיר על המזון כדאמר לעיל וגם בעשרה אם אינו רוצה להזכיר על המזון הרשות בידו ואומר ובטובו חיינו: **שלשה** שישבו לאכול כאחד. אף על פי שהיו אוכלין בככר של כל אחד ואחד אוכל מככרו אינן רשאין ליחלק כלומר אף על פי שהן חלוקין בככרות וס"ד אין זה צרוף ולא חל עליהם חובת זימון אפ"ה אינן רשאין ליחלק: (ט)**אבל** אי אקדימו ואזמינו עלייהו בדוכתייהו. פי' שאכל כל אחד מהשלשה והפסיק לשתים שהיו מסובין עמו עד הזן כדאיתא לעיל (דף מה:) פרח חובת זמון מעליהם כלומר פטורין מן הזמון ורשאין עתה ליחלק ורש"י לא פירש כן:

שחלקוה

מסורת הש"ס

א) [תוספתא פ"ה ה"כ], ב) [גי' הערוך והנקרנין פי' המדקדק שלא בדבר צורך ובלשון ערבי קורין אותו אלמנקר כגון תרנגולת המנקר באשפה ערוך ערך נקר], ג) תוספתא פ"א ה"ח, ד) [סנהדרין יז:], ה) [פסחים קטז:], ו) [דמתחזי כמאן דמברך ליה למזון רי"ף ורא"ש], ז) כתובות ז: [סוטה ל:], ח) [לעיל מה:], ט) [פסחים פח. מגילה יד: עו"ג טז: ע"ש פירש"י לשבת], י) [לעיל מה:], כ) [עי' חולין כו ריש ע"א], ל) שייך לע"ב,

תורה אור השלם

1. וְעַתָּה הוֹאֵל וּבָרֵךְ אֶת בֵּית עַבְדְּךָ לִהְיוֹת לְעוֹלָם לְפָנֶיךָ כִּי אַתָּה אֲדֹנָי אֱלֹהִים דִּבַּרְתָּ וּמִבִּרְכָתְךָ יְבֹרַךְ בֵּית עַבְדְּךָ לְעוֹלָם: שמואל ב ז כט
2. אָנֹכִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ הַמַּעַלְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם הַרְחֶב פִּיךָ וַאֲמַלְאֵהוּ: תהלים פא יא
3. בְּמַקְהֵלוֹת בָּרְכוּ אֱלֹהִים יְיָ מִמְּקוֹר יִשְׂרָאֵל: תהלים סח כז

הגהות הב"ח

(א) גמ' א"ר יוחנן ברוך שאכלנו. נ"ב ובאשר"י (מגיה) [הגירסא] נברך וקאי דר' יוחנן על נברך: (ב) שם אינן רשאין ליחלק (ל"א א"ר אבא וכו' מככרו לעצמו אינן רשאין ליחלק) תא"מ ונ"ב כך היא גי' האלפסי: (ג) רש"י ד"ה אלא לאו וכו' ששה נחלקין עד עשרה: (ד) ד"ה כדתנן וכו' משלו נ"ב באשר"י (מגיה) [הגירסא] ג"כ שלו וכן במשנה:

הגהות הגר"א

[א] גמ' ל"א אמר ר' אבא. נ"ב כאן גי' מתחלפות הרא"ש ל"ג לה ורי"ף ל"ג לראשונה:

מוסף רש"י

מניין שאפילו עוברין כו' שנאמר במקהלות. כשנקהלו על הים, ממקור ישראל. אף אותם שבמקור (סוטה לא.). **פתיא אוכמא.** כלי שחור כמו (ע"ז לג:) הני פתוותא דבי מיכסי אוכמא, שנשחר ע"י מלאכה. כלומר גם אתה רגיל ותדיר בתורה, כמו (לעיל כח.) מכותלי ביתך ניכר שפחמי אתה, חכמה מפוארה בכלי מכוער (עי' תענית ז.) דרכן של תלמידי חכמים שמלטטרין על לימוד תורה ואינם מכבסים בגדיהם (ע"ז טז:).

עין משפט נר מצוה

סז א ב ג ד (ה) טוש"ע או"ח סי' קצב ס"א:
ה [מיי' פ"ה מהל' ברכות הלכה ד]:
סח ו טוש"ע או"ח סי' קצג סעיף א:
סט ז מיי' שם הל' יד סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' קצד סעיף א:
ע ח מיי' פ"ט מהלכות תפלה הלכה א ופי"ב הלכה ה סמג עשין יט טוש"ע או"ח סי' נז סעיף א [וסי' קלט סעיף ז]:
עא ט מיי' פ"ה מהל' ברכות הל' י סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' קצג סעיף א:
עב י מיי' שם הלכה יב סמג שם טוש"ע או"ח סי' קצה סעיף א:
עג כ ל מיי' שם הל' יא סמג שם טוש"ע או"ח סי' קצג סעיף ד:
עד מ נ מיי' שם טוש"ע או"ח שם סעיף ה [ו]:

רבינו חננאל

ובא רב אדא בר אהבה לקיים דברי שמואל ודייק מדקתאני ששה נחלקים ואומ' כל חבורת שלשה נברך ואל אמ' אין להם להחלק כי ששה צריכין לומר ברכו, שמע מינה נברך עדיף שמע מינה. **והנוקרנין תופשין אותו על כך.** פי' המדקדקים שלא בדבר צורך. ובלשון ערבי קורין אותו אלמנקאר, כגון תרנגול המנקר באשפה. **ירושלמי:** ובאיש לר' זעירא בגין דצווח ר' יעקב ב"ר אחא לר' חייא בר ווה נוקרא. **אמר רבא הלכה כר"ע.** הכי קיימא לן והילכתא בין עשרה בין מאה בין רבוא אומרים נברך אלקינו, ואם ירצה יאמר על המזון שאכלנו משלו, ואם אינו רוצה להזכיר על המזון הרשות בידו, אבל בשלשה לא יזכיר על המזון. **מתני'.** ג' **שאכלו כאחת אינם רשאים** ליחלק. ואקשינן מאי קמ"ל הא תנינן חדא זימנא. ומשנינן הא קמ"ל כדר' אבא אמר שמואל ששלשה שישבו לאכול אף על פי שכל אחד אוכל מככרו, אינן רשאין ליחלק. אי נמי כרב הונא שאמר שלשה בני אדם שבאו משלש חבורות של שלשה בני אדם, אינן רשאין ליחלק. [לישנא אחרינא וכו']. ה"ג ר"ח: אמר רבא בר שמואל הכי קתני.